

Joanna Sala

Rola spółdzielczości w Unii Europejskiej

Acta Scientifica Academiae Ostroviensis nr 16, 18-27

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOANNA SALA

ROLA SPÓŁDZIELCZOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ

THE ROLE OF COOPERATIVE MOVEMENT IN THE EUROPEAN UNION

Słowa kluczowe: organizacje spółdzielcze, obrót, państwa członkowskie, prawo spółdzielcze, Unia Europejska.

Key words: cooperative organisations, turnover, member country, cooperative law, European Union.

Synopsis. W artykule zaprezentowano sytuację organizacyjną i ekonomiczną oraz czynniki rozwoju spółdzielczości w Unii Europejskiej. Stwierdzono, że spółdzielczość odgrywa ogromną rolę w rozwoju gospodarczym Europy i pozostanie ważnym sektorem w przyszłości.

WPROWADZENIE

Spółdzielczość ma w krajach Unii Europejskiej bogate tradycje. Spółdzielczość nie jest nową ideą, spółdzielnie istnieją od prawie 200 lat. O roli i znaczeniu spółdzielczości w krajach wysoko rozwiniętych świadczą wskaźniki udziału tych przedsiębiorstw w rozmiarze produkcji w wykonywanych usług w różnych działach i gałęziach gospodarki.

WAŻNIEJSZE ZMIANY W SPÓŁDZIELCZOŚCI W LATACH 90.

Liczba spółdzielni w krajach Unii Europejskiej maleje, ponieważ działa tam prawo koncentracji, a rośnie ich siła ekonomiczna. Liczba członków spółdzielni utrzymuje się na wysokim poziomie, ok. 12 mln rolników jest członkami spółdzielni. Zatrudniają one 800 tysięcy pracowników w 32 tysiącach spółdzielni.

Całkowity obrót spółdzielni rolniczych w roku 1997 wynosił 495 milionów zł. Spółdzielnie skupują, przetwarzają i sprzedają poniżej 60 % całej produkcji rolniczej. Zaopatrują rolników w ok. 50 % potrzebnych środków produkcji. Eksportują ponad 50% całej produkcji rolnej [P. Malachy].

ORGANIZACJE SPÓŁDZIELCZE W UNII EUROPEJSKIEJ

Organizacje spółdzielcze pełnią ważną rolę w rozwoju społeczno – ekonomicznym Unii Europejskiej, promują i chronią interesy członków

ruchów spółdzielczych oraz dostarczają impulsu do rozwoju spółdzielczości w zjednoczonej Europie.

Do najważniejszych organizacji spółdzielczych w Unii Europejskiej zaliczyć można Komitet Koordynacyjny Europejskich Stowarzyszeń Spółdzielczych, Europejską Społeczność Spółdzielczości Konsumenckiej, Europejski Główny Komitet Spółdzielczości Rolniczej.

Komitet Koordynacyjny Europejskich Stowarzyszeń Spółdzielczych (CCACE) powstał w 1982 roku z inicjatywy czterech europejskich organizacji spółdzielczych. W kwietniu 1993 roku Parlament Europejski oficjalnie zatwierdził CCACE jako reprezentanta prawnego interesów wszystkich sektorów spółdzielczych w Europie. Wszystkie krajowe organizacje spółdzielcze włączyły się do pracy w tym Komitecie. Współpraca zgrupowanych organizacji spółdzielczych w ramach CCACE ma na celu:

- promowanie wymiany informacji pomiędzy członkami stowarzyszeń,
- organizowanie spotkań i konferencji na szczeblu unijnym,
- wypracowanie wspólnej pozycji,
- przygotowanie konkretnych inicjatyw spółdzielczych.

Europejska Społeczność Spółdzielczości Spożywców (ECCC) powstała w 1957 roku jako pierwsza organizacja konsumencka w Europie. Zatrudnia ona ekspertów, aby podejmować akcje i definiować politykę prokonsumencką. Członkowie ECCC mają wpływ na całą jej działalność.

Europejski Komitet Główny Spółdzielczości Rolniczej (COGECA) założony został 24 września 1959 w Hadze przez sześć krajowych organizacji spółdzielczości rolniczej. W 2000 roku tworzyło go 17 organizacji spółdzielczych jako członkowie stali i cztery organizacje spółdzielcze jako członkowie afiliowani. Zrzeszał 30 000 przedsiębiorstw rolniczych, posiadał 9 milionów członków (rolników), zatrudniał 600 000 osób, jego obroty sięgały 210 bilionów euro. Jako oficjalny reprezentant spółdzielni rolniczych i rybackich reprezentuje ich interesy ogólne i specyficzne przed Komisją Europejską, Radą Ministrów, Parlamentem Europejskim, Komitetem Społeczno – Ekonomicznym, Komitetem Regionów. COGECA bierze udział w przygotowaniu i rozwoju wszystkich polityk europejskich, które są integralną częścią wielofunkcyjnego modelu rolnictwa europejskiego. COGECA tworzy także:

- listę działalności spółdzielni w imporcie i eksporcie,
- organizuje sympozja poświęcone roli wspólnej waluty dla handlu towarami rolno-żywnościowymi ,
- studia porównawcze na temat:
 - opodatkowania spółdzielni,

- pozycji spółdzielczości w prawie konkurencji,
- szkoleń w spółdzielczości,
- globalizacji spółdzielni rolniczych.

COGECA współpracuje ściśle z Kongresem Rolnictwa Europejskiego CEA oraz innymi organizacjami rolniczymi.

SYTUACJA EKONOMICZNA SPÓŁDZIELNI EUROPEJSKICH

W Unii Europejskiej w roku 1999 istniało około 132.000 przedsiębiorstw spółdzielczych z 83,5 milionami członków. Spółdzielnie w krajach kandydujących mają dodatkowe 23 miliony członków. W 1996 r. 35% spółdzielni istniało w sektorze podstawowym, 20 % w sektorze przetwórczym, a 45% w sektorze usługowym. Spółdzielnie zatrudniają około 2,3 miliona osób w Unii Europejskiej (około 2,3 % osób zatrudnionych za pensję w pełnym wymiarze czasu). Znaczenie spółdzielni w zatrudnieniu różni się od 4,58% w Hiszpanii i 4,48% w Finlandii do 0,57% w Grecji i 0,66% w Wielkiej Brytanii.

W państwach członkowskich UE udział spółdzielni w rynku, w zakresie działalności gospodarczej rósł przez cały XX w. W większości państw członkowskich spółdzielnie miały znaczący udział w rynku w ważnych branżach, zwłaszcza w sektorach podstawowym i usługowym. W sektorze usługowym spółdzielnie miały przeszło 50% udziałów w rynku bankowości we Francji, 35% w Finlandii, 31% w Austrii i 21% w Niemczech. W sprzedaży detalicznej spółdzielnie konsumentów posiadały udział w rynku wynoszący 35,5% w Finlandii i 20% w Szwecji. W opiece zdrowotnej i zaopatrzeniu farmaceutycznym spółdzielnie miały 21% udziału w rynku w Hiszpanii i 18% w Belgii [Biała Księga].

W 1996 roku udział rolnictwa w produkcie krajowym brutto w krajach członkowskich Unii Europejskiej wahał się od 0,9 % w Luksemburgu i Wielkiej Brytanii, do 7,5 % w Grecji, 5,4 % w Irlandii i 3,2 % w Holandii. Z ogólnej liczby spółdzielni – 31 939, najwięcej funkcjonowało we Włoszech, Grecji i Hiszpanii, najmniej zarejestrowanych było w Luksemburgu - 25 i Szwecji – 50. Przekłada się to na liczbę członków spółdzielni. Najliczniejsze działają w Niemczech, Austrii, Finlandii i we Włoszech.

Również obroty europejskich spółdzielni wykazują znaczne rozbieżności: najbogatsze spółdzielnie istnieją we Francji, Niemczech i Holandii, najsłabsze gospodarczo w Luksemburgu i Grecji.

Tabela 1. Statystyka rolnictwa i spółdzielczości w krajach Unii Europejskiej w 1997 roku

Kraj	Udział rolnictwa w PKB w %	Liczba spółdzielni	Liczba członków	Obroty spółdzielni w mln USD
Belgia	1,6	-	-	-
Dania	2,5	214	113	12,1
Niemcy	0,8	3950	3280	39,3
Grecja	7,5	6919	782	0,8
Hiszpania	2,7	4350	950	6,3
Francja	2	3618	720	52,6
Irlandia	5,4	128	186	9,9
Włochy	2,6	8850	1125	16,5
Luksemburg	0,9	25	4	0,1
Holandia	3,2	251	273	22,4
Austria	2,2	1757	2182	-
Portugalia	2	909	800	1,3
Finlandia	1,8	403	1229	7,6
Szwecja	1	50	300	8,2
W. Brytania	0,9	506	271	7,7
OGÓLEM	-	31939		184,9

Zródło: Marian G. Brodziński „Dylematy rozwoju spółdzielczości w Polsce”. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa 1999

Spółdzielnie rolnicze zajmują się zaopatrzeniem gospodarstw rolnych, pośrednictwem finansowym oraz skupem i przetwórstwem surowców rolniczych. Największy udział w skupie płodów rolnych miały w 1995 roku spółdzielnie z Danii, Irlandii, Portugalii, Holandii, Francji i Niemiec. Natomiast w skupie żywca rzeźnego najwyższy udział zanotowano w Danii, Francji i Irlandii. Najwięcej kredytów dla rolników udzieliły spółdzielnie z Holandii – 84 %, najliczniej dokonywały zaopatrzenia gospodarstw rolnych podmioty z Luksemburga- ok. 80 %, Irlandii – 70 %, oraz Danii – ok. 62 %.

Tabela 2. Udział spółdzielni rolniczych krajów UE w skupie wybranych produktów rolnych w 1995 roku, w %.

Kraj	Mleko	Owoce i warzywa	Żywiec rzeźny	Zaopatrzenie gospodarstw rolnych	Kredyty	Zboża
BELGIA	50	70 -90	20 -30			-
DANIA	93	20 -25	66 - 93	59 - 64		87
NIEMCY	55 - 60	60	30	50 - 60	-	-

GRECJA	20	12 - 51	5 - 30			49
HISZPANIA	35	15 - 40	20	-	-	20
FRANCJA	49	35 - 50	27 - 88	50 - 60	-	75
IRLANDIA	100	-	30 - 70	70		69
WŁOCHY	38	41	10 - 15	15	-	15
LUKSEMBURG	80	-	25 - 30	75 - 95	-	70
HOLANDIA	82	70 - 96	35	40 - 50	84	
AUSTRIA	90	-	50	-		60
PORTUGALIA	83 - 90	35	-	-	-	-

Źródło: Onno Frank van Bekkum, Gert van Dijk „Agricultural Co – operatives in the European Union. Trends and Issues on the Eve of 21 st Century”, Van Gorcum 1997 r.

Wśród 25 największych spółdzielni rolniczych w Unii Europejskiej największe znaczenie miały Ossuskunta Metsäliitto pochodząca z Finlandii reprezentująca leśnictwo. Jej globalny obrót w 1999 roku wynosił 5.70 bilionów euro, zatrudniała 21 400 osób, a liczba jej członków rolników wynosiła 60 000. Jednakże jej udział w rynku unijnym stanowił 33 %.

Drugą co do wielkości i znaczenia gospodarczego jej Danish Crown reprezentująca Danię, działająca w sektorze mięsny, zajmująca się ubojem zwierząt. Posiada ona 80 % udziału w rynku, zatrudnia 19 800 osób, posiada 25 500 członków rolników, a jej roczny obrót wyniósł 4.92 bilionów euro.

Największy udział w rynku posiada jednak MD Foods z Danii, reprezentująca przetwórstwo mleka. Jej globalny obrót wyniósł 3.42 bilionów euro, zatrudnia 13 600 osób, posiada 9 500 członków rolników.

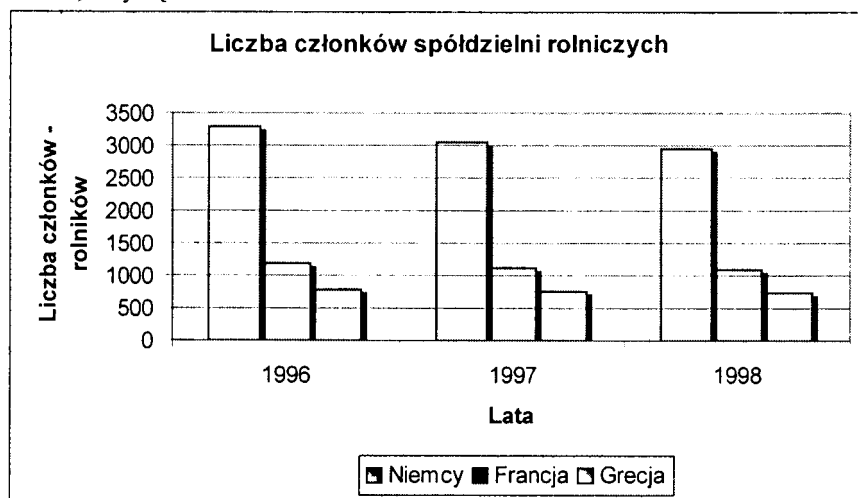
Tabela 3. 25 największych spółdzielni rolniczych w Unii Europejskiej.

Nazwa spółdzielni rolniczej	Sektor	Kraj	Obrót globalny	Udział w rynku	Liczba członków (rolników)
Osuuskunta Metsäliitto	Leśnictwo	Finlandia	5.70	33	60.0
Danish Crown	Uбой zwierząt	Dania	4.92	80	25.5
Friesland Coberco	Mleczarstwo	Holandia	3.92	-	14.2
Campina Melkunie	Mleczarstwo	Holandia	3.50	-	8.3
MD Foods	Mleczarstwo	Dania	3.42	90	9.5
Bay Wa	Zaopatrzenie	Niemcy	3.32	-	-
Glanbia	Mleczarstwo	Irlandia	2.92	-	18.7

SODIAAL	Mleczarstwo	Francja	2.77		15.3
Cebeco Group	Zaopatrzenie	Holandia	2.71	-	40.0
Nordmilch	Mleczarstwo	Niemcy	2.40	-	17.0
The Greenery International	Ogrodnictwo	Holandia	2.37	-	9.2
CANA-CAVAL	Polyvalent	Francja	2.29		27.5
Kerry	Mleczarstwo	Irlandia	2.20	-	8.0

Źródło: Dane statystyczne COGECA.

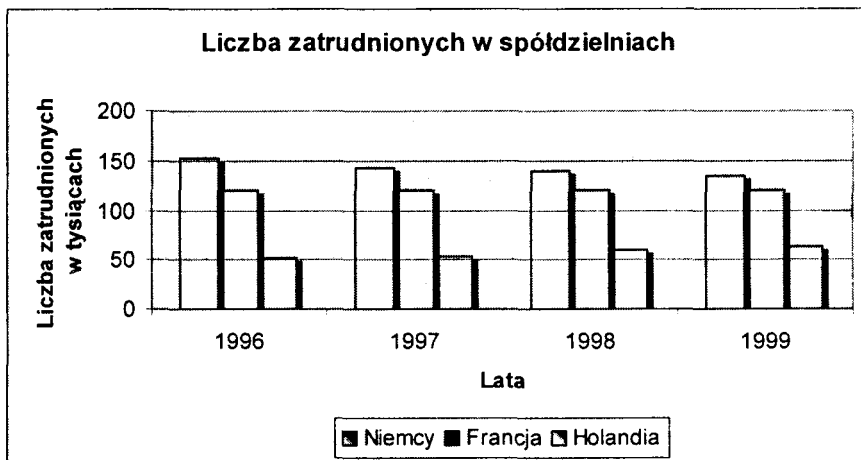
Rys 1. Liczba członków spółdzielni rolniczych w Unii Europejskiej w latach 1995 – 1999, w tysiącach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych COGECA

Wśród spółdzielni rolniczych z krajów członkowskich Unii Europejskiej najwięcej członków – rolników zrzeszają spółdzielnie z Niemiec i Francji, lecz ich liczba od 1996 roku stopniowo spada i w 1999 roku wyniosła w Niemczech 2794 tysiące, a we Francji 1100 tysięcy.

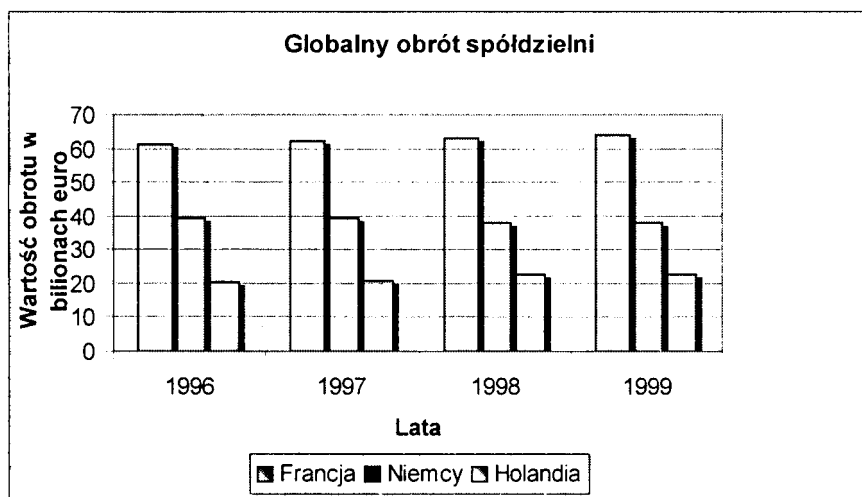
Rys 2. Liczba zatrudnionych w spółdzielniach rolniczych w Unii Europejskiej w latach 1995 – 1999.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych COGECA.

Liczba pracujących w spółdzielniach w Unii Europejskiej wyniosła 612,3 tysiąca, z tej liczby w Niemczech 140 tysięcy osób było zatrudnionych w spółdzielniach rolniczych, lecz ich liczba spadała i w roku następnym wynosiła 135 tysięcy. We Francji liczba zatrudnionych utrzymywała się na stałym poziomie i wynosiła 120 tysięcy osób, a w Holandii liczba pracujących stopniowo wzrastała z 53,5 tysiąca w 1997 roku do 63,7 tysiąca osób w 1999 roku.

Rys 3. Globalny obrót spółdzielni rolniczych w Unii Europejskiej w latach 1995 – 1999 .

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych COGECA

Spółdzielnie w Unii Europejskiej w roku 1999 uzyskały obrót 208. 46 bilionów euro. Największe obroty uzyskano we Francji, Niemczech i Holandii. Globalny obrót spółdzielni francuskich zwiększa się corocznie do poziomu 64 biliony euro w 1999 roku, natomiast obrót spółdzielni niemieckich i holenderskich zmniejszał się przeciętnie o 0, 86 bilionów euro.

W 1999 roku udziały rynkowe w poszczególnych sektorach wynosiły: w przetwórstwie mleka przodowała Irlandia – 97 %, Finlandia – 96 %, Dania – 95 %; w przetwórstwie mięsnym liderem była Dania – 89 %, Irlandia – 70 %, Finlandia – 69 %; w zaopatrzeniu Hiszpania – 70 %, Szwecja – 70 %, Austria – 65 %. Przetwórstwo owocowo – warzywne wysoką pozycję zajmuje w Belgii – 72 %, Portugalii – 45 %, Włoszech – 40 %.

W przemyśle winiarskim największy udział w rynku unijnym miała Hiszpania – 70 %, Włochy – 55 %, Francja – 52 %. Natomiast w leśnictwie i przetwórstwie drewna liderem była Szwecja – 60 %.

EUROPEJSKI STATUT SPÓŁDZIELCZOŚCI

W ciągu ostatnich pięciu lat znacząco wzrosła liczba zakładanych spółdzielni poza granicami krajów macierzystych. Tą działalność powinny ułatwić instrumenty prawne, umożliwiające tworzenie i rejestrację takich struktur.

Propozycja ustanowienia Europejskiego Statutu Spółdzielczości ECS powstała z inicjatywy organizacji spółdzielczych popartych przez Komisję Europejską i Parlament Europejski w 2001 roku. Jest to ważny krok w otwarciu możliwości dla europejskich spółdzielni w wyeliminowaniu różnic prawnych pomiędzy nimi.

Oczekuje się, że SCE będzie mobilizował ukryte możliwości działalności spółdzielczej poza granicami, a także może być wykorzystywany jako instrument legalizacji przez osoby fizyczne lub przedsiębiorstwa, które do tej pory nie mogły używać formy prawnej – spółdzielni.

ROZWÓJ SPÓLDZIELCZOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ

Czynnikami wpływającymi na rozwój spółdzielczości są czynniki:

- ekonomiczne;
- polityczne;
- społeczno-ekonomiczne:
 1. tradycje;
 2. wartości.
- makroekonomiczne:
 1. polityka finansowa;
 2. polityka fiskalna;
 3. warunki prawne;
 4. prawo bankowe i system kredytowy.

Państwa europejskie powinny tworzyć politykę rozwoju spółdzielczości, biorąc pod uwagę okoliczności ekonomiczne, warunki polityczne i prawne, aby mogła tworzyć stabilne środowisko dla promowania potrzeb spółdzielczości. Z drugiej strony sektor spółdzielczy powinien zdecydować, jaką rolę będzie odgrywał w przyszłości. Prawo spółdzielcze jest także ważnym i decydującym czynnikiem w rozwoju systemu spółdzielczego.

Przez ostatnie lata podjęto kroki, aby zaadaptować prawo spółdzielcze do zmieniających się warunków gospodarczych. Rozwój spółdzielczości wspierają różne instytucje, przede wszystkim komisje rewizyjne, redukują ryzyko upadłości i pozwalają stwierdzić wypłacalność spółdzielni. Dla rozwoju spółdzielczości w Unii Europejskiej pomocne mogą być instytucje europejskie i międzynarodowe: ICA, ILO, FAO, CECOP, GEBC, ACME, CCACE.

PODSUMOWANIE

Spółdzielczość w Unii Europejskiej pełni ważną rolę, w ostatniej dekadzie nastąpiło zwiększenie liczby członków spółdzielni, tworzone były w wielu regionach Europy i wielu sektorach, aby zaspokoić zróżnicowane potrzeby społeczności. Jednak tradycyjne europejskie spółdzielnie utraciły swoją dominującą pozycję, tj. spółdzielnie spożywców, w wysoko uprzemysłowionych państwach spółdzielnie rozwinęły swoją działalność, która stała się bardziej wyspecjalizowana. Spółdzielczość rolnicza w Unii Europejskiej spełnia także ważną rolę w rozwoju strukturalnym rolnictwa oraz w integracji pionowej łańcucha produkcyjnego.

LITERATURA:

1. *Biała Księga o przedsiębiorstwach spółdzielczych*, Dokument konsultacyjny Unii Europejskiej, Bruksela 2001.
2. Malachy P. (1997): *Historia rozwoju spółdzielczości*, Kongres Rolnictwa Europejskiego, Lozanna.
3. *Raporty COPAC, ICA Europe*, 1998 – 2002.
4. *Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2000*, GUS, Warszawa 2001.
5. *The Impact of the European Unions Enlargement on Co-operatives*, Prague 3-4 November 1997.
6. *Raporty Szwedzkiego Centrum Spółdzielczości 1999 – 2002*.
7. Skawińska E.(1999): *Spółdzielczość wiejska w warunkach integracji rynku produktów żywnościowych Polski i Unii Europejskiej*, TNOiK Toruń.

SUMMARY

This study shown organisational and economic situation of European co-operatives, the main factors which decided about development possibilities co-operative companies in the all economy branches.